

Tēze. Par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību.

**Latvijas Republikas Augstākās tiesas
Senāta
2005.gada 23.marta**

SPRIEDUMS

lietā Nr. SKC – 172

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts šādā sastāvā:

tiesas sēdes priekšsēdētājs senators Z.Gencs,
senators R.Krauze,
senators O.Druks – Jaunzemis,

piedaloties zvērinātai advokātei D. Jenavai,

2005. gada 23. martā izskatīja atklātā tiesas sēdē L.M. un L.K. kasācijas sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2004. gada 22. novembra spriedumu L.M. un L.K. prasībā pret valsts bezpeļņas SIA "Latvijas Radio" un K.S. par goda un cieņas aizskarošu ziņu atsaukšanu un mantiskās kompensācijas piedziņu.

Noklausījis senatora Z. Genca ziņojumu, L.M. un L.K. paskaidrojumus, kuras lūdz kasācijas sūdzību apmierināt, un K.S. pilnvarotās pārstāves D.J. iebildumus pret kasācijas sūdzību, Senāts

k o n s t a t ē j a

Latvijas Radio 1. programmas raidījumā "Mūsu viesis " 2002. gada 7. augustā notika radio diskusija par ieslodzījuma vietām un personām, kas tajās atrodas (ieslodzītajiem). Klausītāji savus jautājumus atklātā ēterā uzdeva telefoniski. Diskusijas laikā kāda sieviete, ko raidījuma vadītājs K.S. nosauca par M., jautāja: "Kāpēc vienā kamerā ar pederastu E. nesēž pederasts S.? " Uz šo jautājumu skanēja atbilde: "Ai, M.! Jums ir atkal. Es nesaprotu, jaunkundzes, kur jums ir smadzenes palikušas visām? Un visām pārējām jaunām sievietēm Latvijā es ļoti gribētu atvainoties, bet, tā kā ir tās kazas, tādas kā L.K., L.M. un šī M., tad jaunas sievietes vairs raidījumā nepiedalīsies, jo ir pierādījušas šīs, es baidos lietot vārdu sieviete vispār, ir pierādījušas savu neuzticamību. Tāpēc ejiet Jūs visas un mērcējiet galvas kaut kur!"

Sakarā ar šādu K.S. atbildi L.M. un L.K. griezušās Rīgas pilsētas Centra rajona tiesā ar prasību pret Latvijas Radio un K.St. par goda un cieņas aizskarošu ziņu atsaukšanu un mantiskās kompensācijas piedziņu. Citējot minēto izteikumu, prasītājas vienlaicīgi arī norādījušas, ka radio vadība ar K.S. starpniecību atļaujas atklāti noziedzīgi graut morāles un ētikas normas, pārkāpjot tikuma robežas. Nav saprotams, kā tiek pieļauts, ka valsts radio pirmajā programmā raidījumus veido, vada un ar sabiedriskās domas veidošanu nodarbojas cilvēks (K.S. pats to apstiprinājis 2001. gada janvāra žurnālā "Rīgas laiks"), kuram ir psihoseksuālas novirzes. Valsts varas nesēju

noziedzīgā bezdarbība (kluss atbalsts) veicina nākošo paaudžu degradāciju, nihilismu pret ģimenes institūtu, turklāt šādi tiek realizēta arī slepena genocīda politika pret Latvijas Republikas teritorijā dzīvojošām tautām.

Pamatojoties uz Civillikuma 2352a. pantu, "Radio un televīzijas likuma " 38. pantu, Satversmes 89. pantu, ANO "Vispārējās cilvēka tiesību deklarācijas" noteikumiem, likuma "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem " 23., 24., 25., 27., 28. pantu, Krimināllikuma 156. - 158. pantu, kā arī Administratīvo pārkāpumu kodeksa 39. pantu prasītājas lūgušas:

1. pieprasīt no Latvijas Radio vadības publisku atvainošanos prasītājām;
2. pieprasīt paskaidrojumus no Latvijas Radio žurnālista K.S. par izteikumu "... jo ir pierādījušas šīs, es baidos lietot vārdu sievietē vispār, ir pierādījušas savu neuzticamību...", kā arī pieprasīt pierādījumus iepriekšminētā sakarā.
3. pieprasīt no Latvijas Radio žurnālista K.S. publisku atvainošanos prasītājām caur to pašu radio programmu, caur kuru tika izdarīta viņu goda un cieņas aizskaršana;
4. pierādījumu pietiekamības gadījumā ierosināt krimināllietu pret K.S. Latvijas Krimināllikuma 156. — 158. pantu kārtībā;
5. uzdot Latvijas Radio un Latvijas televīzijas vadībai aizliegt K.S. veidot un vadīt radio un televīzijas raidījumus visos valsts radio un televīzijas kanālos;
6. piedzīt no K.S. goda un cieņas aizskāruma atlīdzību Ls 100 apmērā.

Ar Rīgas Centra rajona tiesas 2003. gada 1. aprīļa spriedumu prasība apmierināta daļēji. Tiesa noteikusi pienākumu K.S. vienas nedēļas laikā no sprieduma spēkā stāšanās dienas atvainoties L.M. un L.K. Latvijas Radio 1 programmas raidījumā, ko vada K.S., par L.M. un L.K. goda un cieņas aizkārumu 2002. gada 7. augusta raidījumā "Mūsu Viesis ". No K.S. katras prasītājas labā piedzīta atlīdzība Ls 50 apmērā, kā arī tiesas izdevumi Ls 5 apmērā. Daļā par pienākuma uzlikšanu Latvijas Radio vadībai publiski atvainoties prasītājām prasība noraidīta, bet daļā par lūgumu uzdot Latvijas Radio un Latvijas televīzijas vadībai aizliegt K.S. veidot un vadīt radio un televīzijas raidījumus visos valsts radio un televīzijas kanālos prasība izbeigta.

Izskatot lietu apelācijas kārtībā sakarā ar K.S. apelācijas sūdzību, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija ar 2004. gada 22. novembra spriedumu L.M. un L.K. prasību pret K.S. par goda un cieņas aizskarošu ziņu atsaukšanu un mantiskās kompensācijas piedziņu noraidījusi.

Civillietu tiesas kolēģija spriedumā norādījusi, ka prasība celta, pamatojoties uz Civillikuma 2352a. pantu, kurā noteikts, ka katram ir tiesības prasīt tiesas ceļā atsaukt ziņas, kas aizskar viņa godu un cieņu, ja šādu ziņu izplatītājs nepierāda, ka tās atbilst patiesībai.

Ar "aizskarošām ziņām " ir jāsaprot ziņas, kuras mazina personas godu un cieņu atsevišķu pilsoņu vai sabiedrības acīs, bet ar "ziņām " jāsaprot datu, faktu, skaitļu vai informācijas kopums. Savukārt ar vārdu "viedoklis" jāsaprot uzskats, izpratne (par ko), arī attieksme (pret ko). Viedoklis kā subjektīvs vērtējums var izveidoties kā no patiesiem faktiem, tā arī kļūdainām ziņām, nepatiesas informācijas, un tas nav pierādāms. Viedoklis atspoguļo personas subjektīvu vērtējumu par kādu personu, tas darbību vai kādu notikumu, un viedokļa atbilstību patiesībai pārbaudīt nav iespējams.

Tomēr zināmam pamatojumam ir jāpastāv arī sniedzot asu un negatīvu personas novērtējumu.

Izvērtējot K.S. izteikumu sakarā ar radioklausītājas M. uzdoto jautājumu, Civillietu tiesas kolēģija atzinusi, ka tas kvalificējams nevis kā ziņa, bet gan kā atbildētāja viedoklis (attieksme) — atbilde uz klausītājas uzdoto jautājumu, kas pēc būtības un satura bijis tieši atbildētājam adresēts apvainojums.

Bez tam konkrētajā izteikumā prasītājas netika nosauktas vārdā un uzvārdā, un prasības pieteikumā viņas nav motivējušas, kā minētais izteikums aizskāris viņu godu un cieņu.

Prasības pieteikumā L.M. un L.K. paudušas negatīvu nostāju pret radio un televīzijas vadību un raidījumu vadītāju K.S., izsakot neizpratni par to, kā tiek pieļauts, ka valsts radio pirmajā programmā raidījumus veido, vada un ar sabiedriskās domas veidošanu nodarbojas cilvēks, kuram ir psihoseksuālas novirzes, taču prasītājas nav argumentējušas savu konkrēto prasījumu par viņu goda un cieņas aizskaršanu saistībā ar apstrīdēto izteikumu.

Civillietu tiesas kolēģija arī norādījusi, ka pirmās instances tiesa, atzīdama, ka atbildētājs aizskāris prasītāju godu un cieņu, jo lietojis viņu vārdu kopā ar mājdzīvnieka nosaukumu, nav ņēmusi vērā, ka šāds prasījums par goda un cieņas aizskārumu tiesā nemaz nav celts, kaut arī spriedumā ir atsauce uz Civilprocesa likuma 192. panta noteikumiem par prasījuma robežu ievērošanu. Turklāt, taisot spriedumu lietā, sprieduma rezolutīvajā daļā bija jānorāda godu un cieņu aizskarošās ziņas, kas atzītas par nepatiesām, taču pirmās instances tiesas sprieduma rezolutīvajā daļā tas nav norādīts.

Apelācijas instances tiesa atzinusi, ka pamatots ir arī apelācijas sūdzībā norādītais arguments par tiesas noteikto nepatieso ziņu atsaukšanas veidu.

Atbilstoši Civillikuma 2352a. panta otrās daļas noteikumiem, ja personas godu un cieņu aizskarošās ziņas izplatītas presē, tad gadījumā, kad tās neatbilst patiesībai, šīs ziņas presē arī jāatsauc. Ja personas godu un cieņu aizskarošās ziņas, kas neatbilst patiesībai, ir ietvertas dokumentā, šāds dokuments jāapmaina. Citos gadījumos atsaukšanas kārtību nosaka tiesa.

Likuma "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 21. pants un "Radio un televīzijas likuma" 36. pants nosaka, kam masu informācijas līdzekļi, tostarp radio raidījumi, nepatiesas ziņas atsauc, publicējot vai citādi izplatot atsaukumu. Atsaukumam ir jābūt publicētam vai izplatītam tādā pašā veidā, kādā tika izplatītas nepatiesās ziņas.

Tādējādi, pieprasot no Latvijas Radio un raidījuma vadītāja žurnālista K.S. publisku atvainošanos, L.M. un L.K. ir pieprasījušas ziņu atsaukšanas veidu, kādu likums konkrētajā gadījumā neparedz.

Ņemot vērā lietā konstatētos apstākļus, Civillietu tiesas kolēģija atzinusi, ka pirmās instances tiesas spriedumā lietas apstākļi nav novērtēti atbilstoši faktiskajiem apstākļiem, apelācijas sūdzībā norādītie argumenti ir guvuši apstiprinājumu tiesas sēdē un prasības apmierināšanai par prasītāju godu un cieņas aizskarošu ziņu atsaukšanu un mantiskās kompensācijas piedziņu nav pamata.

Kasācijas sūdzība L.M. un L.K., pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 92., 95., 116. pantu, Civillikuma 1., 5. un 2352a. pantu, likuma "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 7. panta piekto daļu, 24. panta 2. punktu, 25. panta 5. punktu un 27. pantu, lūdz Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2004. gada 22. novembra spriedumu atcelt un prasību apmierināt, kā arī, ja nepieciešams, nodot lietu atkārtotai izskatīšanai apelācijas kārtībā citā tiesnešu sastāvā, norādīdamas, ka spriedums ir nelikumīgs un nepamatots.

Kasācijas sūdzības iesniedzējas apstrīd tiesas secinājumu, ka prasījums par goda un cieņas aizskārums, lietojot viņu vārdu kopā ar mājdzīvnieka nosaukumu, tiesā nemaz nav celts. Uzskata, ka viss K.S. atbildes saturs uz M. telefona zvanu, tostarp arī viņām veltītā rupjība, nosaucot par kazām, kas tika norādīta prasībā un par ko lūgta atvainošāns un atlīdzība par morālo kaitējumu, ir aizskarošs, nevis lietots labā nozīmē, kā to apgalvo atbildētāji.

Tiesa ir pārkāpusi Civilprocesa likuma 193. panta 4. un 5. daļas noteikumus, jo sprieduma aprakstošajā daļā nav norādījusi visus prasītāju prasījumus un pierādījumus, bet motīvu daļā nav norādījusi argumentus, kuru dēļ šie pierādījumi noraidāmi.

Turklāt spriedums ir pretrunā Civilprocesa likuma 189. panta trešajai daļai, jo tiesa spriedumā atsaukusies uz to, ka, "arī sniedzot asu un negatīvu personas novērtējumu ir jāpastāv zināmam pamatam", taču nav norādījusi, uz kādiem faktiem veidojies K.S. viedoklis, ka viņas ir kazas.

Norāda, ka prasība nav celta tikai uz Civillikuma 2352a. panta pamata. Atsaucoties uz Civillikuma 1635. pantu, ka katrs tiesību aizskārums, katra pati par sevi neatļauta darbība, dod tam, kam tā kaitējusi, tiesību prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot, prasītājas norāda, ka K.S. ir pārkāpis ne tikai likumu, bet aizskāris arī viņu subjektīvās tiesības, viņu godu un cieņu un nodarījis morālu kaitējumu. Stāvoklis pēc apmelojuma, kas izteikts radio, vairs nevar tikt atjaunots, turklāt Latvijas presē 2004. gada beigās kā Gada notikums tika atspoguļots, ka tiesa par pareizu atzinusi K.S. izteikumu, ka L.M. un L.K. ir kazas, kas vēl vairāk nodarījis morālo kaitējumu.

Uzskata, ka tiesa nav apsvērusi, vai ir izlemti visi savstarpēji saistītie prasījumi gan pret K.S., gan Latvijas Radio kā līdzatbildīgo notikušajā.

Kasācijas sūdzībā arī norādīts, ka pirmās instances tiesa ir nepareizi piemērojusi Civilprocesa likuma 223. panta 2. punktu par tiesvedības izbeigšanu daļā par prasījumu ierosināt krimināllietu pret K.S., atzīdama, ka prasītājam nav prasījuma tiesību pret "Latvijas Radio 1" un tās darbinieku K.S.. Tiesa nav izskaidrojusi sekas un šīs sprieduma daļas pārsūdzēšanas termiņus un kārtību, līdz ar to ir pārkāpts Civilprocesa likuma 224. panta 1. un 2. punkts. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 112. panta pirmo daļu tiesvedību izbeidz ar motivētu tiesas lēmumu, taču lietas materiālos šāda motivēta lēmuma nav.

Pārbaudījis sprieduma likumību un pamatotību, Senāts nāca pie atzinuma, ka Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2004. gada 22. novembra spriedums ir atceļams un lieta nododama jaunai izskatīšanai apelācijas kārtībā.

Izvērtējot K.S. izteikumu, kuru L.M. un L.K. uzskata par viņu godu un cieņu aizskarošu, apgabaltiesa atzinusi, ka tas kvalificējams nevis kā ziņa, bet gan kā viedoklis, atbilde uz radioklausītājas uzdoto un K.S. apvainojošo jautājumu. Turklāt izteikumā prasītājas netika nosauktas vārdā un uzvārdā un prasības pieteikumā viņas nav motivējušas, kā minētais izteikums aizskāris viņu godu un cieņu.

Pretēji pirmās instances tiesai, apgabaltiesa uzskatījusi, ka prasījums par goda un cieņas aizstāvēšanu sakarā ar L.M. un L.K. nosaukšanu par kazām tiesā nemaz nav celts.

Šādus apgabaltiesas secinājumus, ka viena daļa no K.S. atbildes radioraidījumā uz M. jautājumu vērtējama kā viņa viedoklis, bet par atbildes otru daļu, kurā L.M. un L.K. nosauktas par kazām, prasība vispār nav celta, Senāts uzskata par nepamatotiem un neatbilstošiem lietas materiāliem.

L.M. un L.K. pirmās instances tiesā ir precizējušas savus prasījumus un arī apelācijas instances tiesā nepārprotami norādījušas, ka viss prasības pieteikumā norādītais K.S. izteikums kopumā, tostarp arī viņām veltītā rupjība, nosaucot par kazām un norādījums iet viņām kaut kur mērcēt galvu, par ko viņas lūgušas atvainošanos un atlīdzību par morālo kaitējumu, ir aizskāris viņu godu un cieņu, nevis tikai tā izteikuma daļa, par kuru prasības pieteikumā lūgušas pieprasīt no K.S. paskaidrojumus un pierādījumus"... jo ir pierādījušas šīs, es baidos lietot vārdu sieviete vispār, ir pierādījušas savu neuzticamību... ". Prasījuma precizēšana nav uzskatāma par jaunu prasījumu vai prasības grozīšanu, uz kuru būtu attiecināmi Civilprocesa likuma 74. panta trešās daļas 3. punkta noteikumi par prasības pamata vai priekšmeta grozīšanu rakstveidā, iekams nav uzsākta lietas izskatīšana pēc būtības.

Norādot, ka prasība par goda un cieņas aizstāvēšanu sakarā ar prasītāju nosaukšanu par kazām vispār nav celta, apgabaltiesa ir izvairījusies izskatīt celto prasību pilnā apmērā un vērtēt izteikumu kopumā, ņemot vērā vārdu nozīmi un jēgu. Līdz ar to spriedums neatbilst Civilprocesa likuma 193. panta piektās daļas prasībām.

Apgabaltiesa spriedumā nepamatoti norādījusi, ka prasība celta tikai uz Civillikuma 2352a. panta pamata un ka, pieprasot no Latvijas Radio un raidījumu vadītāja žurnālista K.S. publisku atvainošanos, prasītājas pieprasījušas ziņu atsaukšanas veidu, kādu likums neparedz. Šāds arguments pats par sevi nevar būt par pamatu prasības noraidīšanai, jo prasītājas prasījušas ne tikai atvainošanos, bet arī mantisku kompensāciju Ls 100 apmērā. Turklāt Civillikuma 2352a. panta trešajā daļā tieši noteikts, ka par personas goda un cieņas prettiesisku aizskaršanu mutvārdiem, rakstveidā vai ar darbiem jādod atlīdzība (mantiska kompensācija).

Apgabaltiesa, pārkāpjot Civilprocesa likuma 432. panta piekto daļu, nav motivējusi savu attieksmi pret pirmās instances tiesas secinājumiem, ka tiesības noteikt atbildētājam pienākumu, lai tas izpildītu noteiktu darbību, izriet no norādes Civillikuma 2352a. panta otrajā daļā, ka "citos gadījumos, tas ir ne šajā tiesību normas daļā tieši minētajos, personas godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanas kārtību nosaka tiesa".

Bez tam Latvijas Republikas Satversmes 92. pantā noteikts, ka nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu, bet likuma "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 27. pants paredz, ka par cilvēka godu un cieņu aizskarošu ziņu izplatīšanu vainīgās personas atbild saskaņā ar Latvijas Republikas likumiem. Civillikuma 1635. pants nosaka, ka katrs tiesību aizskārums, t.i., katra pati par sevi neatļauta darbība, dod tam, kam tā kaitējusi, tiesību prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot. Tas nozīmē, ka prasīt noteikt pienākumu atvainoties par goda un cieņas aizskārumu ir pieļaujams uz šī panta pamata (sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2003. gada 9. aprīļa spriedumu lietā Nr. PAC - 244 Č. K. E. un P. M. pret politisko organizāciju "Brīvības partija" un valsts bezpeļņas SIA "Latvijas Televīzija").

Iepriekš minēto apsvērumu dēļ Senāts uzskata, ka apgabaltiesas spriedumu

nevar atzīt par likumīgu un pamatotu. Pieļautie pārkāpumi ir jānovērš, izskatot lietu no jauna.

Vienlaicīgi Senāts uzskata par nepamatotiem kasācijas sūdzībā norādītos argumentus, ar kuriem apstrīdēts pirmās instances tiesas spriedums daļā par prasības noraidīšanu un arī par tiesvedības izbeigšanu pret Latvijas Radio.

Rīgas Centra rajona tiesas spriedums apelācijas kārtībā šajā daļā nav bijis pārsūdzēts. Saskaņā ar Civilprocesa likuma 426. panta pirmo daļu apelācijas instances tiesa izskata lietu pēc būtības sakarā ar apelācijas sūdzībām tādā apjomā, kā lūgts šajās sūdzībās. Tāpēc arī kasācijas kārtībā pirmās instances tiesas spriedums nav pārbaudāms.

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474. panta 2. punktu, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts

n o s p r i e d a

Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2004. gada 22. novembra spriedumu atcelt un lietu nodot jaunai izskatīšanai tai pašai tiesai citā tiesnešu sastāvā.

Atmaksāt L.K. drošības naudu Ls 50 (piecdesmit latus).

Tiesas sēdes priekšsēdētājs senators

Z.Gencs

Senators

R.Krauze

Senators

O.Druks – Jaunzemis